

PASSUTH KRISZTINA: AVANTGARDE KAPCSOLATOK PRÁGÁTÓL BUKARESTIG 1907-1930

A modern képzőművészet történetében az avantgarde az első olyan mozgalom, melynek jónéhány alkotását a laikus ember nem, vagy csak nehezen tudja értelmezni, a klasszikus esztétikai értékeket keresve sokszor értetlenül állunk egy-egy festmény, vagy szobor előtt, elgondolkodva lehetséges értelmezésükön. Passuth Krisztina könyve éppen e korszaknak, a 20. század első évtizedeinek képzőművészetét elemzi lenyűgöző gazdagságú könyvében. Őt, időrendet követő fejezetben keresztül mutatja be a közép-európai térség (Prága, Budapest, Bécs, Varsó, Krakkó, Bukarest, Zágráb, Trieszt) avantgarde mozgalmait, a legfontosabb szervezőegységéseket és az általuk szerkesztett folyóiratokat. (Melyeknek legtöbbször művészi igényű tipográfiája volt.) Persze mindemellett részletes elemzéseken keresztül ismerhetjük meg maguknak a képzőművészeknek az életútját, és legfontosabb alkotásaikat, melyeket fekete-fehér és színes reprodukciókkal illusztrál a szerzőnő. A végtelen mennyiségű adatot felsorakoztató fejezeteket minden esetben rövid összefoglalások zárják, melyek az áttekintést segítik elő. A gondosan behatárolt tér- és időkereteket következetesen nem lépi át Passuth Krisztina, így az orosz és a nyugat-európai avantgarde mozgalmakról csak annyiban ejt szót, amennyiben hatottak a vizsgált terület alkotóira.

Köztudomású, hogy az avantgarde mozgalmaknak jelentős művészetelméleti és társadalmi mondanivalójuk is volt, melyeket manifesztumokban fogalmaztak meg. Ezekből olvashatunk az elemzés után bőséges válogatást — minden tárgyalt nemzet szerzőitől külön-külön —, s így közvetlenül ismerkedhetünk meg egy olyan eszmei háttérrel, mely néhány esetben többet árul el az avantgarde-ről, mint maguk az alkotások. A könyvet a kötetben szereplő, egyáltalán nem közismert művészek rövid életrajzainak sora, majd válogatott bibliográfia zárja.

Az új művészettörténeti szakkönyv részlet-témát dolgoz fel, csak egy szűk szeletét az avantgarde mozgalmak történetének. Mégis a rendkívül gazdag anyag az egész európai avantgarde értőbb ismeretéhez járul hozzá. (*Balassi Kiadó*, 1998)

NÓGRÁDI CECÍLIA

SZOLNOKY ERZSÉBET: PÁTER BANGHA BÉLA A KATOLIKUS SAJTÓ SZOLGÁLATÁBAN

Bangha Béla a katolikus megújulás egyik legjelentősebb alakja, mintegy Prohászka „kiegészítője” volt. Prohászka dinamikus, alkotó keresztény eszméit ő is saját meggyőződésének vallotta, de kora, a sajtó tudatformáló szerepe arra is megtanította, hogy a katolikus gondolkodás csak akkor formálhatja a társadalmat, ha a hívők megismerhetik, olvashatják, elgondolkodhatnak rajta, ha kialakulhat a túlerőben lévő liberális sajtó ellensúlya. Valljuk meg, bizonyos vonatkozásban ma is időszerű az a közéletiség, amelyet Bangha páter képviselt. Ezért örömmel nyugtázhathatunk minden olyan írást, amely emlékét és művét idézi. Szolnok Erzsébet tömör pályarajza ráadásul a mai befogadói tudat alapján közelít hősehöz, még inkább kiemelve életműve fontos voltát. A Központi Sajtó Vállalat megteremtése, a Nemzeti Újság és az Új Nemzedék alapítása a keresztény öntudat kiemelkedő formálójává tette, hozzá hasonló dinamikus szervezőkben ma sem bővelkedünk.

A rövid életrajzot a páter publicisztikai tevékenységének bemutatása és elemzése növeli. Ez az a területe működésének, amely talán a leginkább megmozgatta kora katolikus közvéleményét, jóllehet nem mentes bizonyos ellentmondásoktól sem. A diadalmas egyházért küzdő Bangha Béla olykor azokon a területeken is ellenfeleket látott, ahol önmagukkal, gyengéseikkel küzdő katolikusok voltak. A Magyar Kultúrát, s az általa körülbelül 1930-ig képviselt szellemiséget ezért is oly nehéz a hazai kultúra fejlődési folyamatába integrálni. Fogas kérdés értelmezni a páter egyik-másik írásának tagadhatatlan antiszemita felhangjait is, mint ahogy a gyászos emlékü zsidótörvényekkel kapcsolatban elfoglalt álláspontja sem volt egyértelmű (érdeemes elolvasni Sík Sándor naplójegyzeteit a *Százgyökerű szívben!*) Természetesen ekkora terjedelmű könyvben nehéz lett volna ezekkel a problémákkal számot vetni, felvetésükre azonban lett volna nagyobb lehetőség. Gazdag és árnyalt képet kapunk viszont Bangha lelkeségéről, s arról a törekvésről, hogy a világot — az ő szavaival — Krisztusnak hódítsa meg.

Hogy Krisztusnak hódítsunk-e vagy megnyerjük-e a lelkeket az evangélium szellemi-

ségének, olyan kérdések, amelyre ki-ki saját meggyőződése szerint válaszol. A páter hódító alkat volt, de sajnos ő sem, a szelídebb szavúak sem érezhetik győztesnek magukat, mert a világban jelenlévő rossz keresztülhúza számításait... (Győr, 1998)

RÓNAY LÁSZLÓ

A MAGYAR FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC CSEH TÜKÖRBEN

Az 1848-49-es forradalom 151. évfordulója alkalmából ajánljuk az olvasó figyelmébe az e címen megjelent kiadványt. A két részből álló könyvet két cseh szerző írta, olyan munkákról van szó, melyek a megszokott magyar szempontú értelmezések helyett sok tekintetben más — néha nem túl hízalgő, máskor meglepően rokonszenves — szemlélettel tekintenek erre a korszakra. Az első tanulmány a magyar kultúrát ismerő és szerető történész Richard Prazák — a Cseh Köztársaság volt magyarországi nagykövete — Kossuth Lajosról írt, négy fejezetből álló életrajza, melynek különösen érdekes részei a politikus cseh kapcsolatait, sőt, a cseh népköltészetben kialakult Kossuth hagyományt mutatják be. A *Kossuth ifjúsága* című fejezet a családot, a fiatal éveket, a politikai pálya kezdetét, a *40-es évek* című fejezet a reformkor vezető politikusává fejlődő személyiséget, a harmadik 48-49-ről számol be, az utolsó pedig a bukást és az emigrációt tekinti át. A cseh-magyar kapcsolatok összekötő, értékteremtő jellegének hangsúlyozása az egész elemzést áthatja. Példa erre Kossuth cseh-kérdéssel kapcsolatos álláspontjának részletezése: 1871-ben a monarchia Csehország bevonásával történő trialista típusú átalakításának tervét támogatta, ami a csehek körében pozitív visszhangot váltott ki.

Minthogy az említett életrajz 1994-ben jelent meg először Csehországban, fontos szerepet tölt be az ottani közvélemény formálásában is. „Csak hálások lehetünk a nemzeti-ségi megbékélésre vonatkozó passzusokért, amelyből a cseh olvasó is megtudhatta végre, hogy a magyar forradalom vezetői ebben a kérdésben is a jogkiterjesztés álláspontját vallották.” — jegyzi meg a bevezetőben Hermann Róbert. A kötet Jakub Arbes *Epizódok* című munkájának három magyar vonatkozá-

sú fejezetét is tartalmazza. Az utóbbi szerző a századfordulón élt cseh publicista, művében — Prazáktól eltérő műfajban és szellemben — szintén forradalmunk érdekes cseh vonatkozásai jelennek meg. Figyelemreméltó a pesti 12 pont és a cseh ellenzéki pontok összehasonlítása, vagy Görgey Artúr prágai látogatása. Arbes egyéb fontos tényekre is felhívja a figyelmet. Például arra, hogy a Függetlenségi Nyilatkozat nem intézkedett az államformáról, a királyság tehát változatlanul fennállt!

A magyar olvasó tehát képet alkothat arról, hogyan ítéli meg egy szomszédos nemzet — bizonyos vélt, vagy valós hiányosságainkra is rámutatva — ezt a számunkra oly fontos történelmi eseményt.

„Reménykedjünk abban, hogy hamarosan hasonló köteteket olvashatunk szlovák, horvát, szerb, és román történetek, publicisták és kortársak tollából. Az ellentétek feloldásához vezető első lépés ugyanis egymás álláspontjának megismerése lehet csupán.” (Ister, 1998)

SALLAI GERGELY

BÁRÁNY TAMÁS: KIS MAGYAR IRODALOMTÖRI

Karinthy Frigyes zsenialitására mi sem jellemzőbb, mint hogy *Igy írtok ti* című paródiájával iskolát teremtett. Bárány Tamás könyve is írói paródiák gyűjteménye. Két részre bontotta írásait: az első ciklusban azok szerepelnek, akik már régebben a Parnasszusra költöztek, a másodikban a középnemzedék jelei, akik közül néhányan gyengébb minősítést kaptak az irodalomtudomány szigorú mérlegén.

Nem véletlen, hogy a paródia annyira népszerű. Az emberek szeretnek nevetni. Amikor színészek politikusokat parodizálnak, a kisember hálásan ébred rá, hogy a „fent” is csak olyan, mint a „lent”, a politikus is modoros, neki is megvannak a hibái, visszatérő frázisai. Nevetünk rajtuk, s a nevetés a szeretet megalapozója lehet. Karinthy paródiái többet használtak a nyugatosoknak, mint Schöpflin Aladár nagyszerű kritikái. Nézzük, milyen eredetiben! — mondták a remek Ady-paródia derült olvasói, s kezdtek Adyt, Babitsot, Kosztolányit, Móriczot olvasni. *A szegény kisgyermek panasza* páratlanul